szavak mögött rejlő brutális szakítási szándékot játssza el, sőt már nemis csak szakítani akar, hanem összetörni, „betonba taposni" az eldobott lányt. Aki aztán, fejét felemelve, előadja az „Isten veled, Budapest, te édes..." kezdetű Ránki-sanzont - csikorgó, sötét gúnnyal, egyszerre önálló számként s mintegy az előző hangulati folytatásaként.

A vigalom elfajul. A fehér asztalterítőre kiömlött vörösbor foltja egyre terjed, a szereplők részegek, esettek, tehetetlen dühükben folytatják a tort. S mikor felcsendül „A lányok, a lányok, a lányok angyalok..." kezdetű örökzöld, lezüllött, durva, szakadt fickók ragadják meg, viszik táncba a földön vonagló, igencsak bukott angyalokat.

És ekkoraháttérből képeslapra illő pár lejt alá: nyalka magyar huszár, felpántlikázott honleány. Énekelhetnék azt is, hogy „Szép város Kolozsvár...", de nem: ők a műmagyarkodó, tschikosch-gulasch-fokosch-os német-osztrák változatra gyújtanak rá, amelyben a búsmagyar nosztalgia már nyílt egzotikus giccsüzletté torzul: „Komm mit nach Varasdin..." És eljő az eretnek pillanat. „Dort ist die ganze Welt noch rot-weiss-grün" - zengi a duett, s valaki patetikus mozdulattal lobogóvá bontja ki a borfoltos abroszt. Rot-weiss-grün helyett immár csak „rot" a „weiss"-en. A vér színe. Meg a háborúé.

Nem a trianoni sajgásból űznek itt gúnyt - a vele való visszaélés eredményeivel szembesülünk. Ez a negyedik rész: a háború. Első és második világháborús dalok. Hol az olasz, hol meg a muszka ellen gerjesztik a hazafias indulatokat. „Az állomáson indulásra kész a katonavonat", „Valahol Oroszországban", „Jó éjt, drága kis hadnagyom..." Könnyes, zsebkendőlengető idill, a dicső huszármúlt hősi emlékeitől hevítve: „Mellettem csatázó bajtársam, adj kezet..." *(János vitéz,* ismét.) Közben egy halovány, és stílusában kivételesen meglehetős disszonáns utalás a következményekre: teátrális élőkép a „Poljuska" dallamára garázdálkodó vöröskatonákról. Többet mondana a meghosszabbítás, ha frappánsabban lenne kijátszva: „A béketábor legyőzhetetlen". Azaz: „Új háborút szít a tőkés Nyugat." Az új ellenségkép. Ettől se lettünk boldogabbak. Nem kéne abbahagyni?

A finálé ismét csak egyetlen szám. A „Nevet a..." kezdetű ódon kuplé, melyben főleg azok nevetnek, akiknek később a legkevesebb okuk lesz rá. A Spitz, a Kohn. A szereplőknek egyetlen, fénnyel élesen kiemelt pillanatra arcukra fagy a röhögés. Aztán folytatják. Mindenki nevet - egyebet mit tehet?

Külföldi - angol, lengyel - kísérletek már sikeresen világítottak át egyes korszakokat azok slágerkészletén át, de Benedek Miklós vállalkozott rá - tudomásom szerint - elsőnek, hogy úgyszólván egy évszázad mitológiáját, hullámzásaiban is kísértetiesen ismétlődő életérzéseit idézze meg a csupán teátrális eszközökkel kom mentált műdalfolklór révén. Ilyen irányú, alighanem páratlan műveltségének, rendszerező típusú fantáziájának és határozott filozófiájának köszönhető, hogy a fiatalok úgy játszanak, mintha mindezt valóban megélték, sőt egyidejűleg véleményezték volna. A kemény másfél órát játékosan végigszökellő erőnlétük, fickándozó játékkedvük természetes, kifejezési eszközeik változatossága, típusteremtő képességük ígéretes. Csak kívánhatjuk: legyen majd számukra színpad - olyan, ahol egyiküknek sem kell ennél alább adnia.

Ezen az estén viszont jobb közönséget érdemeltek volna. A Kamráé, úgy látszik, nem egészen a Katona közönsége: zömében fiatalok ugyan, de nem vájt fülűek - mintha inkább csak találomra, nem egy meghatározott élmény nyomában, vetődtek volna ide. Az érettebb korosztály is szignifikánsan tompa volt. A helyzetkomikumra, a direkt effektusokra inklináltak- a mélyáramlat nem ragadta magával őket. Mintha úgy megégette volna őket a politikum tüzes vasa, hogy immár nemcsak elkerülik - tudomást sem hajlandók venni róla.

Persze az is lehet, hogy csupa családtag ült a kis nézőtéren. Ez esetben a fiatal színész-almácskák üdítően messze estek a fájuktól.

Ugye, öregem, leszel *oly kedves* és *hozol* egy hatosért *túrót? A Színház-* és *Filmművészeti* Főiskola végzős *hallgatóinak* vizsgaelőadása.
Jelmez: Papp János. *Dob:* Helboly László. Zongora: Komlósi Zsuzsanna, Mollek Gabriella. Rendező: Benedek Miklós.
Szereplők: Ilyés Barna László, Juhász Judit, Kerekes Viktória, Kelemen István, Rudolf Teréz, Szücs Gábor, Vasvári Csaba.

TARJÁN TAMÁS

„ÚJ ÉRA KEZDETÉN..."

DÉRY TIBOR: AZ ÓRIÁSCSECSEMŐ

Vérszínű festékkel teátrálisan befröcsköltt ponyva hasítékán bújunk a parányi porondra, meztelen kis színpadra is emlékeztető előtérbe. Mintha az anyai kapun át érkeznénk, magunk is túlfejlett, agresszíven tétova, helykereső kisdedek, hogy három lépés után, a majd oly sokszor szét- és összevont bársonyfüggönyön túl letelepedjünk a dobozszerű játszóhely valamelyik hosszanti oldalán. Gaál Erzsébet, a debreceni színház vendégrendezője meglepően kevés dramaturgiai változtatással, aktualizáló gyömöszölés nélkül helyezte el a rozzant skatulyában Déry Tibor 1926-ban keletkezett avantgardista - és preabszurd - misztériumát, Az óriáscsecsemőt. A hűséges hűtlenség remek példája az előadás. Az író a színpadi konvenciók feldúlásának lázában tíz számozott bábut szerepeltetett? Gaál fotografikusan hiteles alakokat festetett a hosszabb falakra, „schaárerzsébetesen" semmibe néző, hátborzongatóan realisztikus szobrokat (és torzókat) dermesztett egy-egy hangsúlyos posztra, és tipikus figurasziluetteket (ágáló férfi, *várandós kismama,* elsuhanó ember stb.) vágatott a falba a belépés, illetve a tovatűnés céljaira. Déry kedvét lelte a húszas évek fénypraktikáiban, a dia- és filmvetítés akkori viszonylagos újdonságaiban? A debreceni díszlettervezők televíziókészülékeket süllyesztettek az átellenes tablóképekbe, beraktak egy piros kis Junosztyot az úgy-ahogy szobának jelzett egyetlen igazi díszletzugba, s a megfelelő pillanatokban máris áradhat a képernyőkről a reklámként harsogó-hízelkedő vagy pedagógiai és politikai furorral népnevelő torzpofák szájából kibukó szöveg. A karikírozott némajátékok, a marionettes mozgássorok, a cirkuszi bohócériák is mind levezethetők az eredeti instrukciókból. A zenére Déry Tibornak nem volt sok gondja, annál inkább törődik vele Gaál Erzsébet: Darvas Ferenc betétszámai főleg az egyházi (nép)énekekből kölcsönöznek, misztériumjátékról lévén szó, igazán nem alaptalanul; de szolgálnak más hatáselemekkel is, bőven mérve az iróniát. Még az egy-egy mondatban, mondatfoszlányban véletlenszerűen észrevett és derekasan kizengetett időmérték is a másodpercre kiszámított, feszes interpretáció ritmusát vigyázza.

A rendező - és a termékeny összmunkáról, fegyelmezett egymást segítésről tanúságot tevő színészgárda - nemigen vesztegeti idejét arra, hogy valamiféle „mai töltés" puskaporát durrogtassa, hasztalan kritikai robajlásokkal riogatva az amúgy is falsüket jelent. Tudják, hogy bár Déry a pénz körül forgó kapitalizmus lélekkereskedelmét vette célba, a végül is szinte időtlen tantörténet napjainkban, a kapitalizmus be-, illetve visszacsalogatásának hercehurcájában is érvényes. Az önmagába visszatérő szerkezetű, nyitó motívumát megismétlő darab eleve nem

hagy kétséget: a már születésük pillanatában tettrekész, csodás képességű, naiv, kegyetlen, manipulálható gyemekek azért jönnek a világra, hogy a társadalom bekebelezze, szokásrendjéhez idomítsa és tömegcikké dolgozza fel őket. Az utánpótlásról - repesve vagy szomorúan, lelkesülten vagy gépiesen - maguk gondoskodnak, nyugtázva, hogy születése percében csupa vágy, csupa remény, csupa lehetőség, csupa akarat minden emberpalánta, óriás minden csecsemő, mert mindegyik azt hiszi, vagy mindegyikről azt hiszik, hogy ama betlehemihez hasonlóan világmegváltó lesz. Holott a talentum, a belső surgárzás, az energia - ha egyáltalán megadatott - csak fogy, egyre fogy, mindjárt a kezdettől. Az teljesen egyremegy, hogy a bármikori „Etika Faj- és Léleknemesítő Rt."-knek, a kufár Nikodemosoknak (a név jelentése szerint: *a hadban győzteseknek)* éppen „tekintélytisztelő, istenhívő, hazafias lelkületű" vagy pedig „tekintélyromboló, istentagadó és forradalmi lelkületű" állampolgárokra van-e szükségük. A történelmi korszakok is úgy jönnek, minta csecsemők: óriásnak álcázzák, vélik, hazudják, játsszák, prófétálják magukat; amíg bírják, leplezik töpörödésüket, elerőtlenedésüket - aztán csak nézik holtra váltan, miként csörtet be „az új éra".

Gaál Erzsébet figyelemmel és tisztelettel kezelte a ma is mellbevágóan hatásos szöveget, ám vésője kérlelhetetlenül lefaragta, leverte azokat a tobzódó díszeket, amelyeket az avantgárd barokkjába, sőt rokokójába áttévedt Déry a pompás drámaötlet lendületétől elragadva mintázott. E szakszerű dramaturgiai restauráció eredményeként a mű tisztábban átlátható, egyén és közösség viszonyát mértaniasabban kifejező lett, a csodás elemek szinte mind elillantak, átadván helyüket vagy önmagukat a szürke hétköznapiságnak. Az óriáscsecsemő annyiban szenvedte meg ezt a rendezői közelítést, hogy a hímnős gyermek, Lajcsi -. Lajos Hermaphroditos - nélkülözi a természetfölötti képességeket, tehát csődje nem bukás, zuhanás, csupán az alig átlagember szokásos veresége, beilleszkedése a hasonló milliók masszájába. Az Apa legfőbb ellenségét, a Pénzbeszedőt sem annyira megöli, inkább kinézi szúrós, kíváncsi tekintetével az (akkor még gyilkos erejű) Első Újszülött.

A csak nagyon megkésve színpadra jutott dráma két nevezetes közelmúltbeli előadása közül Paál Istváné metsző politikai élű diákcsínynek mutatta magát a szegedi egyetemisták játékában; Szikora Jánosé kevéssel utóbb Pécsett a *szokványos* történet gombolyítására és a monoton életrobot erkölcsi dokumentációjára törekedett. A debreceni produkció valamivel közelebb áll az utóbbihoz, bár itta cselekmény sem főszerepet nem kap, sem kifejtése, megértetése nem mindig hibátlan. Mint valamennyi rendezését, Gaál Erzsébet ezt is az intellektus léniájával és a hibátlanul működő rendszeresség stopperórájával mérte ki. A szemlélésre és a meditációra job-

Vona Éva és Kövesdi László Az óriáscsecsemőben

ban késztet, mint amennyire beleélni segít. Ez a tény azonban nem csorbítja, pusztán jellemzi az értékeket. S szerencsére az sem ritka, hogy az előadás szétfeszíti a kulisszadoboz falait, szétveti önnön kereteit, s olyan jeleneteket forr ki magából, mint a bármiféle ízléstelenségtől mentes, mélyen keserű magyarkodáscsúfoló; s olyan effektusokkal él, mint hogy a „túlvilági hangot" kép-viselő, furcsa alakú árny egyszer csak fekete kámzsás hóhérként materializálódik (a hóhért fiatal színésznő játssza, bujtogató érzékiséggel - hiszen Lajcsi közvetve majd a nők által vész el).

A kar - „a bábuk kara", a különféle szerepekbe ki-kicsapva, általában precízen, meggyőzően teszi a dolgát, noha együttes jelenlétük (így például a csokoládékínálgatási epizód mosolygó, össznépi, közönség-es majszolása, ez a „na, mit szóltok hozzá, milyen remekül élünk egy remek országban!"-rituálé) átütőbb egyszemélyes fellépéseiknél. Emlékezetes azonban Bor Adrienne fáradt, gonosz arca, mindőn a hárpia-feleség Stefániává válik. Játékmódja rímel jelmezének hatalmas citrom- és narancssárga színfoltjaihoz. A rőt vagy a kék parókák, az öltözékek egyetlen színfelületű nagy pecsétjei hasonlóképp stemplizik az elrajzolt, ám a kétségtelen valóságosság tartományában maradó stílust.

Buzogány Bélából egyelőre hiányzik a készség és a technika Nikodemos démoniságának ábrázolásához - viszont épp ezzel őrzi meg embernek a bizonytalan egzisztenciájú, mégis rendíthetetlen magabiztosságú „vezérigazgató-alelnököt". A faarcú ironizálásban, a nevetés nélküli nevettetésben máris ügyes. Horányi László tripla energiát öl a semmittevő Apa fáradhatatlan ügyködéseibe, látszatcselekvéseibe, ostoba morfondírozásaiba. Az izzadtságtól csöpögő homlokú, elhanyagolt ruházatú figura elüt ugyan a stilizáltabb, kívülről nézett, kiszámítottabb, szimbolikusabb többi alaktól, viszont a színész ebben a túlhabzásban, sokszorozó-aprózó naturalizmusban meglelte az abszurd közvetítésének egyik alkalmas módját. A beszélő *halott* Apa megcsendesülése a kissé túldimenzionált és elnyújtott befejezés szép pillanata. A főiskolás Kövesdi László a felnőni képtelen, s ezért annál jobban gyötrött és gyötrődő gyermekembert hozza Lajcsiénl. Fizimiskája és mozgáskultúrája egyszerre teszi alkalmassá a gyerek, a bohóc és a bölcs megformálására, és színészi iskolázottsága van már olyan kifinomult, hogy e hármat állandóan egymásba oldja.

Gödöllőn, a Stúdió- és Alternatív Színházak IV. Találkozójának záróestéjén a díszletdoboz kényelmetlen padjaira összezsúfolódott közönség a nyakmerevedéssel és vádligörccsel mit sem törődve, ajelentékeny művészi-szellemi-etikai minőséget nyugtázva figyelte az előadást. Állandó fejforgás közepette, egymás fölött és magunk mögött is néznünk kell Gaál Erzsébet Déry-értelmezését. Nyilván így van ez Debrecenben is, ahová a premier előtti gödöllői premiert követően, az igazi bemutatóra Az óriáscsecsemő hazatalált. Haza? Átvitt értelemben aligha - mert e misztériumnak az a kínzó tanulsága, hogy a XX. századi világ se kívül, se bévül nem nyújt hajlékot, megnyugvást az embernek, akár óriás, akár nem.

Déry Tibor: Az óriáscsecsemő (debreceni Csokonai Színház)
Díszlet és *jelmez:* Érmezei Zoltán m. v. és Rauschenberger János m. v. *Festmények* és plasztikák: Koloncsák Ferenc és Jandó Zoltán Zene: Darvas Ferenc. *Dramaturg:* Dobák Lívia. *Rendezte:* Gaál Erzsébet m. v.
Szereplők : Horányi László, Kövesdi László f. h., Buzogány Béla, Bor Adrienne, Vona Eva, Garay Nagy Tamás, Katcna Zoltán, Szinovál Gyula, Dóka Andrea, Hajdú Péter, Jámbor József.